

TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DEKİ ENERJİ POLİTİKASI VE ETKİLERİ

“

Çok uluslu ve ortak politika etrafında hareket eden blokların oluşturduğu bölgede; Yunanistan, İsrail, Mısır, GKRY ve arkalarında bu bloğu destekleyen ABD, AB ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan gibi bu ülkelere uydu Körfez ülkeleri Türkiye'siz denklemler üzerinde çalışmaktadır. Türkiye ise tüm bu oluşumlara karşı tek başına uluslararası hukuktan doğan haklarını savunmaktadır.

”

Dr. Recep Yorulmaz

*Ekonomi Çalışmaları
Direktörü, ORSAM*

Doğu Akdeniz bölgesinde ilk olarak Mısır'ın 1969 yılında doğalgaz keşfi ile başlayan süreç, diğer bölge ülkelerini de bu bölgede kaynak arama faaliyetlerine yönlendirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Jeoloji Araştırmaları Merkezi'nin 2010 yılında yayınlamış olduğu iki ayrı raporda Filistin, İsrail, Lübnan, Suriye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni (GKRY) kapsayan Levant havzasında yaklaşık olarak çıkarılabilir 1.7 milyar varil petrol rezervi ve yaklaşık 3.45 trilyon metreküp doğalgaz rezervi; Nil Havzası'nda 1.8 milyar varil çıkarılabilir petrol rezervi ve 6 milyar metreküp sıvılaştırılabilir doğalgaz rezervi olmak üzere toplamda çıkarılabilir 6.3 trilyon metreküp doğalgaz rezervinin olduğuna yer verilmiştir.

Toplamda keşfedilen 122 trilyon metre küp hidrokarbon rezervinin olduğu Doğu Akdeniz, günümüze kadar ticaret rotası olmasının dışında enerji kaynağı bir bölge ha-

line gelmiştir. Bu durum bölgede yeni enerji denklemlerinin oluşmasına neden olmuştur. Bölgesel aktörlerin yanı sıra özellikle Yunanistan ve GKRY'nin bölge politikaları gereği ruhsatlandırma anlaşmaları sonrası bölgede çok uluslu bir enerji denklemi oluşmuştur. Çok uluslu ve ortak politika etrafında hareket eden blokların olduğu bölgede; Yunanistan, İsrail, Mısır, GKRY ve aralarında bu bloğu destekleyen ABD, AB ve Birleşik Arap

Emirlikleri ve Suudi Arabistan gibi bu ülkelere uydu Körfez ülkeleri Türkiye'siz denklemler üzerinde çalışmaktadır. Türkiye ise tüm bu oluşumlara karşı tek başına uluslararası hukuktan doğan haklarını savunmaktadır.

Türkiye'nin Duruşu, Libya Mutabakatı ve Bölgesel Denklemler

Böylesine büyük miktarda bir kaynak, doğal olarak bölgede enerji ithalatçısı olan ülkelerin iştahını kabartmıştır. Özellikle Yunanistan ve GKRY, uluslararası hukuku hiçe sayarak tek taraflı adımlar atmaya başlamışlardır. 2003 yılından başlamak üzere bölgedeki diğer ülkeler ile hukuksuz münhasır ekonomik bölge anlaşmaları imzalamışlardır.

“

Türkiye'nin tezi, herkesin ortak paydada kar elde edeceği fayda-maliyet açısından en tutarlı adımları içermektedir. Bölgedeki tüm aktörlerin çıkarını gözeten bu önerileri kabul etmeyip sonuçsuz girişimlerle maceracı bir tutum sergileyen Yunanistan-GKRY-İsrail-Mısır bloğunun Türkiye ile ortak paydada yer almak durumunda kalacağı aşikardır.

”

Türkiye, kendisini ve KKTC'yi yok sayan tek taraflı tüm adımlara karşı bölgede KKTC'nin garantör ülkesi olarak haklarını kararlılıkla savunmaktadır. Bu tek taraflı adımlara karşı her daim barış ve ortak hareket etme çağrısı yapan Türkiye, BM nezdinde KKTC'nin ve Türkiye'nin haklarını hiçe sayan adımlara itirazlarını iletmiştir. Diğer bir ifadeyle, siyasi nedenlere bağlı olarak Mısır, İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi gibi aktörler Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırma politikası güderken Ankara hükümeti her söyleminde oldu-bittiye izin vermeyeceğini; ancak diyaloga açık olduğunu dile getirmektedir.

Türkiye'nin tezi, herkesin ortak paydada kar elde edeceği fayda-maliyet açısından en tutarlı adımları içermektedir. Bölgedeki tüm aktörlerin çıkarını gözetken bu önerileri kabul etmeyip sonuçsuz girişimlerle maceracı bir tutum sergileyen Yunanistan-GKRY-İsrail-Mısır bloğunun Türkiye ile ortak paydada yer almak durumunda kalacağı aşikardır. Özellikle Mısır ve İsrail için en gerçekçi adım Türkiye ile yapılacak olası bir anlaşma ile etkilerini artırmak ve global birer enerji tedarikçisi olmaktır.

Libya ile yapılan anlaşma bu gerçeğin bir ön gösterimi niteliğindedir. Söz konusu anlaşma ile Libya, Yunanistan'ın hukuka aykırı olarak gasp ettiği deniz yetki alanlarına kavuşmuş durumdadır. Benzer şekilde Mısır, Türkiye ile olası bir anlaşma neticesinde deniz yetki alanlarını genişletebilecek ve yeni keşfedilen alanlardaki enerjisini dünyaya en etkili ve en az maliyetle ulaştırma imkanına kavuşabilecektir. İsrail ise dünya piyasasına açılıp global bir enerji tedarikçisi konumuna gelebilmek için en iyi alternatifin Türkiye üzerinden geçecek bir rota olduğunun idrakinde olmasına rağmen politik sebeplerle bu seçeneği değerlendirememektedir.

Söz konusu enerji mücadelesi bölgesel barışa olumsuz etki yapmaktadır. Bölgede adeta savaş diplomasisi hakim durumdadır. Karşılıklı tatbikatlar ile birbirlerini tartan bölge ülkeleri, Kıbrıs sorunu gibi mevcut anlaşmazlıkların üzerine yeni anlaşmazlık eklemiş durumdadır. Böyle bir ortamda mevcut enerji kaynaklarının tansiyonu giderek artıracaklarını söylemek müm-

kündür. Türkiye'nin ortak komisyon kurulması gibi herkesin çıkarına olabilecek tezlerinin reddedilmesi olası bir barış ortamını engellemektedir. Dolayısıyla, bölgede keşfedilen enerji bir barış enstrümanı olabilecekken, geldiğimiz durumda mevcut krizleri tetikleyen bir etken olarak karşımızdadır.

Türkiye'yi Dışarıda Bırakan Projelerin Rasyonalitesi

Rezervlerin büyüklüğünün etkisi ile bölgede tek taraflı denklemler ortaya çıkmıştır. Bunun temel sebeplerinden birisi de Türkiye'yi enerji denkleminde saf dışı bırakma isteğidir. Türkiye ise bu konuda planlanan East-Med gibi projelerin yüksek maliyetlerini ön plana çıkarıp coğrafi konumunun verdiği avantajı kullanarak bölgedeki en önemli aktörlerden biri olduğunu savunmaktadır. Türkiye; Antalya ve Mersin'de Fatih Sondaj Gemisi ile başlattığı faaliyetlerin ardından Baybaros Hayrettin Paşa ve Oruç Reis sismik arama gemilerini de bölgede arama faaliyetlerine dahil ederek, kendisinin bölgede önemli aktör olduğunu göstermektedir. Bölgedeki hidrokarbon kaynaklarına ulaşabilmek, Türkiye için hem

enerji bağımlılığını azaltma hem de enerji transferinde bir numaralı ticaret merkezi olma hedefleri açısından önemlidir.

Öte yandan, planlanan projelerin Türkiye'nin deniz yetki alanlarından geçiyor olması anlaşmaya taraf ülkeler için en büyük engel durumundadır. Özellikle, Libya ile yapılan mutabakattan sonra söz konusu projelerin gerçekleşme ihtimali oldukça zayıflamıştır. Uluslararası hukuk açısından mevcut deniz yetki alanlarının altından boru hattı geçirmek mümkün olsa da Türkiye'nin fiziki olarak var olduğu bir alanda bu çalışmaların yapılabilmesi mümkün görünmemektedir. Bölge ülkeleri için tek çıkar; rota, maliyet ve zaman bakımından Türkiye olarak durmaktır.

Türkiye'nin Son Hamlelerinin Bölgedeki Diğer Aktörler Üzerinde Etkileri ve Bölgede Gelecek Provizyonu

Bölgede, Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye lehine herhangi bir olumlu girişimin içinde olması mümkün görünmemektedir. Düşmanca politikalarını sürdürmekte kararlı

olan bu ülkeler, bölgede mutlak hakimiyet politikaları gereği Türkiye'yi doğal düşman olarak görmektedirler. Mısır ise milli çıkarlarına ters olmasına rağmen Türkiye karşıtı blokta yer almakta kararlı görünmektedir. Askeri darbe ile iktidarı ele geçiren Abdulfettah el-Sisi yönetiminde; Mısır halkının baskı ve zorbalıkla yönetildiği bir yapıda milli çıkarların gözetilmesini beklemek yersiz olacaktır. Mısır'da milli ve demokratik bir yönetim başa gelmediği sürece Türkiye'ye yakın bir politika izlenmesi olası görünmemektedir. Bu noktada İsrail'e ayrı bir parantez açılması gerekecektir. Keşfettiği enerjiyi dünyaya ulaştırmanın en masrafsız ve kısa yolun Türkiye olduğu gerçeğiyle yüzleşmek zorunda olan İsrail, olası bir işbirliğine uzak görünmemektedir. Öte yandan, Libya anlaşması bölgede mevcut blokların dışında bırakılan Lübnan gibi ülkelere bir örnek teşkil etmektedir. Benzer anlaşmaların farklı denklemler oluşturma ihtimali mevcuttur.

Geldiğimiz noktada, dünya siyasetinde söz sahibi olabilmenin temel koşulunun sahada askeri başarı olduğu gerçeğini her geçen gün yaşayarak görmekteyiz. Bunun en önemli örneği bizzat Suriye'de tecrübe edilmiştir.

AB bölgedeki denklemlerde adeta bir uluslararası mahkeme gibi hareket ederek Türkiye'ye yaptırımlar uygulama çabası içerisine girmiştir. En büyük hedefi Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak iken,

bölgede coğrafi olarak doğal bir enerji transfer rotası olan Türkiye'ye cephe alması mantıklı bir politika olarak görünmemektedir. Belki de bunun farkında oldukları için yaptırımları bugüne kadar göstermelik ve etkisiz kalmıştır. Sadece Doğu Akdeniz'deki enerjinin değil mevcut boru hatları ile diğer tedarikçilerden gelecek enerji kaynakları için bir rota konumundaki Türkiye, AB ülkeleri için büyük öneme haizdir. Bu noktada AB'nin Yunanistan ve GKRY'nin politikalarına mahkum pozisyonu kendi menfaatleri ile çelişmektedir. Orta ve uzun vadede coğrafi konumunun verdiği avantaj ile Türkiye bölgede enerji merkezi hedefine mutlaka ulaşacaktır.

Geldiğimiz noktada, dünya siyasetinde söz sahibi olabilmenin temel koşulunun sahada askeri başarı olduğu gerçeğini her geçen gün yaşayarak görmekteyiz. Bunun en önemli örneği bizzat Suriye'de tecrübe edilmiştir. Türkiye bir taraftan Doğu Akdeniz'de ortak hareket etme çağrısı yaparken bir taraftan da tek taraflı adımlar karşısında sessiz kalmamış ve bölgede dört gemi ile arama ve sondaj çalışmalarına başlamıştır. Caydırıcılık kartını kullanmak için özellikle kendi ürettiği İnsansız Hava Aracı (İHA), Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA), firkateyn ve deniz altılarıyla arama ve sondaj gemilerinin korumasını sağlamıştır. Nitekim bölgede GKRY'nin ruhsat verdiği Fransız Total ve İtalyan Eni şirketleri Türkiye'ye ait savaş gemilerinin varlığını bahane ederek arama yapmayı durdurmuş ve bölgeden ayrılmıştır. Askeri caydırıcılığının yanında Türkiye, uluslararası hukuktan doğan hakları gereği böl-

gede en uzun sınıra sahip olduğu Akdeniz'de egemenliğini koruma noktasında önemli bir motivasyona sahiptir. Bu motivasyonun en büyük kaynağı KKTC'nin haklarının korunması, bölgede enerji merkezi olmak ve enerji bağımlılığını azaltmak hedefleridir. Bu motivasyon ile kararlı adımlar atan Türkiye, Libya mutabakatı gibi örneklerde olduğu gibi sahada sonuç almaya başlamıştır. Ancak, uzun vadeli ve kalıcı çözümler için yeni ortaklıklar arayışını da sürdürmektedir.

Bu noktada Rusya ile Astana sürecinden gelen diyalog kanadı açık tutulmuş; Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti Başkanı Fayiz es-Serrac ve darbeci Halife Hafter Rusya'da bir araya getirilmiş ve Berlin Konferansı için taraflar ikna edilmiştir. Her iki görüşmede de darbeci Hafter tarafının uzlaşmaz tavrı, uluslararası arenada Türkiye'nin elini güçlendiren gelişmeler olmuştur. Libya'da kalıcı çözüm ile bölgede hakimiyetini artıracak olan Türkiye, Rusya ile yapacağı işbirliği ile kendine daha geniş alan açabilecektir.

Sonuç olarak karşı bloktaki ülkelerin East-Med projesine imzası attıkları 'Gaz Forumu' gibi kapsayıcı olmayan adımların gerçekçi ve etkili olmadığı anlaşıldığında farklı denklemler ortaya çıkacaktır. Türkiye'nin bahsi geçen yeni denklemlerin ana aktörü olması hem uluslararası hukuk temelli coğrafi hem de ekonomik bir gerekliliktir. Tüm bölge ülkelerinin ortak çıkarlarını gözetten bir anlaşma bölgede kalıcı barış için en önemli adım olacaktır. ■